

СТАНОВИЩЕ

От: доц. д-р Люба Спасова, Институт по философия и социология при БАН

Относно: Дисертационен труд на Елеонора Стайкова-Мишева на тема „Полови стереотипи в детската популярна култура“, за придобиване на образователната и научна степен „Доктор“ по професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, докторска програма „Културология – Медии и популярна култура“

Обща характеристика и актуалност

Настоящият дисертационен труд засяга изключително важен и актуален социално-културен проблем – наличието и възпроизвеждането на полови стереотипи в популярната детска култура. В контекста на съвременния свят, в който медиите са основен социализиращ фактор от най-ранна възраст, темата е особено значима. Възпитаването на разбирания за полова идентичност и социални роли чрез медийно съдържание, което често остава извън експлицитното ниво, но доказано влияе върху развитието на децата, поставя сериозни въпроси.

Темата на дисертацията е особено навременна, предвид засилените обществени дебати относно социалните измерения на пола, влиянието на медиите върху детското развитие, особено при най-малките, и, не на последно място – течащите в момента глобални процеси, активно целящи подмяна на разбирането за пол и джендър, идентичност и социални роли.

Дисертационният труд е изграден с висок стандарт на научна задълбоченост. Той е ясно и логично структуриран като анализът се разгръща от дефиниране на основните понятия през изграждане на методологическа рамка до приложен емпиричен анализ. Дисертацията обхваща 224 страници, като използва 104 библиографски източника, от които 100 на английски език. Докторантката е публикувала четири научни текста по темата на дисертацията, с което е изпълнила критериите на ЗРАСРБ и СУ за апробиране на тезите.

Изследването се характеризира с интердисциплинарност, съчетавайки теоретични подходи от социологията, културологията, медиазнанието и психологията на развитието. Теоретичната рамка се основава на концепции за популярната култура (Джон Стори), понятието за пол и джендър (Джудит Бътлър, Джоан Скот), визуални репрезентации (Ървинг Гофман), както и на психологически теории за формиране на полова идентичност (Ерик Ериксън, Сандра Бем, Ан Фаусто-Стерлинг). Авторката показва отлична информираност върху класическата и съвременната научна литература по темата на дисертацията.

Емпиричната част включва анализ на шест популярни детски продукции („Пес Патрул“, „Прасенцето Пепа“, „Маша и Мечока“, „Пламъчко и машините“, „Замръзналото кралство“ и „Нинджаго“), като са използвани четири взаимодопълващи се метода: предварително проучване чрез анкета сред родители, медиен анализ на програмирането на канал Nick Jr., контент-анализ и дискурсивен анализ на съдържанието. Анкетата сред родители и медийния анализ на програмирането позволяват ясно обоснован подбор на детски сериали и филми. Изработването на специфични категории за контент-анализа, силно повлиян от Крипендорф (Krippendorf, 2004) показва високо ниво на методологическа рефлексия и само по себе си е принос на дисертационния труд. Разработен е също така и оригинален подход за дискурсивен анализ на съдържанието, съчетаващ елементи на методологията на повечето водещи подходи и предвид обекта на изследване - базиран основно върху медиан и мултимедиен и мултимодален дискурс анализ. Резултатите от изследванията са ясно и детайлно представени. Изводите са убедително аргументирани и детайлни, като тяхната нюансираност свидетелства за значителна аналитична задълбоченост.

Научни и научно приложни приноси на дисертационния труд

Съгласна съм с дефинираните в автореферата приноси моменти на дисертационния труд. С риск частично да повтора някои от посочените от авторката приноси, бих извела и следните оригинални приноси, обобщаващи достиженията на представената работа:

- **Разширяване на изследователското поле и създаване на ново знание:**

Изследването запълва важна празнина в българската академична литература, като насочва внимание върху влиянието на глобалната популярна култура върху социализацията на най-малките, фокусирайки се върху изграждането на полова/gender идентичност.

- **Интердисциплинарен подход:**

Дисертационният труд на Елеонора Стайкова-Мишева използва последователно интердисциплинарен подход, като съчетава теоретични концепции, методологически инструменти и аналитични перспективи от различни научни полета: културология, социология на пола (gender studies), медийни изследвания и психология на развитието. Това съчетание не само обогатява изследователската рамка, но и създава нов интерпретативен хоризонт за изучаването на половите стереотипи в детската популярна култура. Това е принос не само в областта на културологията, но и към междудисциплинарните изследвания на медиите и детското развитие.

- **Методологически принос:**

Авторката съчетава контент-анализ и дискурсивен анализ върху визуални и текстови елементи, приложени конкретно към анимирани продукции, като изработва специализирана система от девет аналитични категории (напр. полово украсен глас, цветови кодове, занимания и професии, авторитет и др.) – напр. виж с. 133–135 на дисертацията. Така създадената оригинална методология може да бъде директно приложена или адаптирана за прилагане в следващи изследвания.

- **Емпиричен принос:**

Чрез систематичен и детайлен анализ са изследвани начините, по които половите стереотипи по отношение на външния вид, поведенческите характеристики и социалните роли на персонажите във шест ключови детски сериала се възпроизвеждат и/или разчупват. Чрез интерпретативен синтез на натрупвания на стереотипни характеристики и качествените наблюдения върху сюжетите и типовете взаимодействия между героите, анализът доказва, че въпреки определени нови тенденции в представянето на женски образи (например героини инженери или кралица с магически сили), преобладаващият модел в популярната детска култура все още възпроизвежда класически полови стереотипи.

Критични бележки, препоръки и въпроси

Нямам съществени забележки по дисертацията.

Бих препоръчала на авторката, при евентуално публикуване на монография, да формулира по-обширно евентуалните стратегии за промяна на установените медийни репрезентации, за което тя загатва във финалните абзаци на дисертацията.

Без това да е непременно препоръка, при бъдещи изследвания би било съществен принос анализа на възприятията на децата, както и оценките и интерпретациите на родителите относно репрезентациите на пола в изследваните в дисертацията ключови сериали. Би било ценно също така да се проведе последващо изследване на продукции, насочени към по-големи деца (на възраст 6–10 години), с цел да се проследи развитието на половите стереотипи във времето и влиянието на по-сложни наративи и нови медийни платформи. Бих си позволила и да задам два въпроса към дисертантката:

В дисертацията, при анализа на популярни детски продукции, ясно се откроява утвърден модел на полови стереотипи. В същото време отбелязвате, че в развитието на някои от тези сериали, както и в други по-нови продукции (които не са обект на конкретното изследване), се забелязва тенденция към по-балансиран и инклузивен подход.

1. Според Вас, можем ли да говорим за реална и устойчива промяна в посока на преодоляване на половите стереотипи, макар и за момента все още ограничена?
2. Ако да – какви според Вас са шансовете тази тенденция да се запази и в бъдеще? Или виждате рискове от връщане към по-консервативни модели на репрезентация?

Заклучение

Дисертационният труд на Елеонора Стайкова-Мишева е задълбочено и оригинално научно изследване, отговарящо напълно на изискванията за присъждане на образователната и научна степен "Доктор". С оглед на изложеното, давам положителна оценка на труда и препоръчвам на научното жури да присъди на кандидатката образователната и научна степен „Доктор“ в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, докторска програма „Културология – Медии и популярна култура“.

08.05.2025 г.

София

Доц. д-р Люба Спасова